

*Dziedziniec
pogan*

teofil

Redakcja teofila: Erik Ross OP (redaktor naczelny)
Krzysztof Ośko OP (zastępca redaktora naczelnego)
Michał Osek OP (sekretarz redakcji)
Jacek Szymczak OP (odpowiedzialny za promocję i dystrybucję)
Grzegorz Kuraś OP (redaktor techniczny)
Marek Rozpłochowski OP (redaktor tekstu)
Paweł Lasek OP (odpowiedzialny za finanse)

W realizacji numeru pomagali: Paweł Szylak OP
Marcin Dyjak OP
Wojciech Gomułka OP
Mateusz Grzelczak OP
Alfred Wagner OP

Konsultacja: Paweł Klimczak OP

Korekta: Agnieszka Rychlińska
Małgorzata Poździk

Projekt okładki : Justyna Czyżak

Projekt layoutu: ✠ Anna Czubilińska
Marcin Kasperek

Skład i łamianie : Marcin Kasperek

Jürgen Habermas/Joseph Ratzinger, Dialektik der Säkularisierung. Über Vernunft und Religion edited by Florian Schuller © Libreria Editrice Vaticana © 2011 8th edition Verlag Herder GmbH, Freiburg im Breisgau © EDIZIONI SAN PAOLO s.r.l

*Reprinted by permission of United Agents Limited on behalf of:
Alain de Botton © Alain de Botton 2012*

Pismo Studentów
Kolegium Filozoficzno-Teologicznego
Dominikanów w Krakowie
tel.: 791 213 028
e-mail: teofil@dominikanie.pl
www.teofil.dominikanie.pl
ISSN 1506-8714
Nakład: 1700
Wydawca:
Fundacja „Dominikańskie Studium Filozofii i Teologii”
ul. Sienna 6/7, 31-043 Kraków
Redakcja zastrzega sobie prawo do zmiany
tytułów i skracania artykułów.

*Dzieliniec
pogan*

teofil

1991

Dziedziniec pogan

Świątynia Jerozolimska w czasach Jezusa zachwycała niezliczoną liczbą marmurowych kolumn i kunsztem wykonania mieniących się w słońcu złotych ornamentów. Zbliżający się do niej pielgrzym, dokonywał najpierw rytualnego obmycia, a następnie wstępował po olbrzymich schodach, by znaleźć się na rozległym, wyłożonym kamieniami, placu: Dziedzińcu Pogan. Była to przestrzeń tętniąca życiem, w której można się było zaopatrzyć w jedzenie i pamiątki, przypominająca bardziej targ niż sanktuarium. Jednak dla tysięcy pielgrzymów było to miejsce, w którym mogli się znaleźć najbliżej Świętego Świętych – Dziedziniec Pogan był położony na krańcu świętej przestrzeni i był jedyną częścią świątyni dostępną dla nie-Żydów. Dziedziniec Pogan był miejscem ciekawości i pytań, gorącego pragnienia spotkania z odległym Bogiem i żywiołowych dyskusji prowadzonych we wszystkich językach świata.

Starożytne doświadczenie zbliżania się do Bożej Obecności, przy jednoczesnym pozostawaniu na obrzeżach religii, wydaje się być całkowicie współczesne. Przychodzą nam na myśl nasi przyjaciele i krewni, inteligentni ludzie dobrej woli, często przez lata stojący na rozdrożu. Wahają się i toczą dyskusje, nie są ani wojującymi ateistami, ani prawdziwymi wierzącymi. Pozostali na Dziedzińcu Pogan.

My, którzy jesteśmy w Kościele, nie możemy bać się rozmowy z tymi, którzy pozostają na zewnątrz. W przemówieniu do Kurii Rzymskiej z 21 grudnia 2009, papież Benedykt XVI zasugerował, żeby Kościół stworzył

nowy Dziedziniac Pogan, miejsce, w którym wierzący mogliby rozmawiać z tymi, „którzy nie znają Boga, a którzy mimo wszystko nie chcieliby zostać po prostu bez Boga, lecz pragnęliby się do Niego przybliżyć, choćby jako do Nieznanego”. Wkrótce potem w paryskim Kolegium Bernardynów (Collège des Bernardins) powstał pierwszy taki „Dziedziniac”.

W tym numerze przyglądamy się różnym odcieniom niewiary, od współczującego agnostycyzmu do agresywnego ateizmu. Badamy szersze zjawisko sekularyzacji i odpowiedź, jaką może dać na nie chrześcijaństwo. Słuchamy, w jaki sposób niewierzący opisują swoje własne doświadczenie i pytamy wierzących chrześcijan o ich relację do ludzi, których spotykają poza granicami Kościoła.

Naszą podróż rozpoczniemy z Tomášem Halíkiem, kapłanem żyjącym w jednym z najbardziej ateistycznych społeczeństw Europy, który z dużym taktem i świeżością myśli wchodzi w dialog z tymi, którzy nie znają Boga. Następnie posłuchamy Agnieszki Kołakowskiej, deklarującej się jako agnostyk, która pomimo swojej niewiary podejmuje zadziwiająco twardą obronę chrześcijańskiego dziedzictwa Europy. Wewnątrz niniejszego numeru publikujemy ponadto, pełne tłumaczenie z języka niemieckiego przełomowej książki „Dialektyka sekularyzacji” z 2005 roku, w której Joseph Ratzinger, z niebywałą otwartością podejmuje dyskusję ze świeckim filozofem Jürgenem Habermasem. Krzysztof Dorosz, błyskotliwy eseista wywodzący się z tradycji protestanckiej, dzieli się swoimi obserwacjami i przemyśleniami na temat zdechrystianizowanej Europy, zaś znany tłumacz i reżyser Antoni Libera, na przykładzie Samuela Becketta pomaga nam zrozumieć punkt widzenia osoby niewierzącej. Przedstawiamy pierwsze tłumaczenie gorącej debaty pomiędzy Georgem Coynem SJ z Watykańskiego Obserwatorium Astronomicznego a żarliwym propagatorem „nowego ateizmu”, Richardem Dawkinsem. Poznajemy punkt widzenia ateisty młodego pokolenia, Alaina de Bottona. Choć niektóre jego pomysły mogą wydawać się szalone, słowa szwajcarskiego myślicielela ujawniają niedający się zaspokoić głód religijności u tych, którzy nie wierzą lub nie mogą uwierzyć w to, że Bóg istnieje. Autorytety z naszego Zakonu Dominikańskiego podejmują temat sekularyzmu i ateizmu: Jan Andrzej Kłoczowski OP analizuje go z perspektywy bardziej spekulatywnej, zaś Maciej Zięba OP przygląda się mu od strony pastoralnej. Wreszcie,

spis treści

ROZMOWA *teofila*

Tomáš Halík	<i>Głosiciel ukrytego Boga</i>	14
--------------------	--------------------------------	----

ANKIETA *teofila*

David B. Hart	<i>Moda na ateizm</i>	26
Agnieszka Kołakowska	<i>Bóg, którego nie znam</i>	42
Krzysztof Dorosz	<i>Tęsknota za sensem</i>	58
Maciej Zięba OP	<i>Nie boję się ateistów</i>	70
Alain de Botton	<i>Restauracja Agape</i>	78

ARTYKUŁY I KOMENTARZE

Florian Schuller	<i>Dialektyka sekularyzacji (Przedmowa)</i>	90
Jürgen Habermas	<i>Przedpolityczne podstawy demokratycznego państwa prawa?</i>	98
Benedykt XVI (Joseph Ratzinger)	<i>Spoiwo świata</i>	118
Richard Dawkins, George V. Coyne SJ	<i>Zbyteczny Bóg</i>	132
Jan Andrzej Kłoczowski OP	<i>Czy istnieje postęp w kulturze?</i>	148
Antoni Libera	<i>„Nic, co by miało znaczenie”</i>	164
Szymon Popławski OP	<i>Czy nie-wierzący może wierzyć? Koncepcja „ateizmu zasmuczonego” Tomaša Halíka</i>	172

POEZJA

Tomasz Biłka OP	41, 57, 117, 131, 162, 201, 217, 218, 251
Samuel Beckett	162

HORYZONTY

Jacek Wojtysiak	<i>Bóg a Boeing 747</i>	190
------------------------	-------------------------	-----

DOMINIKALIA

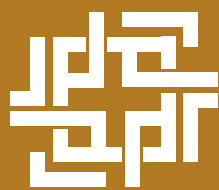
Tomasz Mochoń OP	<i>Pomysłowość św. Dominika</i>	204
-------------------------	---------------------------------	-----

WYKŁAD INAUGURACYJNY

Michael Dodds OP	<i>Nauki empiryczne, język i Bóg życia</i>	222
-------------------------	--	-----

SPIS PRAC

	<i>Tematy prac końcowych z filozofii i teologii</i>	254
--	---	-----

ROZMOWA *teofila* —————

Głosiciel ukrytego Boga

Tomáš Halík

Teolog katolicki, filozof i psycholog. Wykładowca
na Uniwersytecie Karola w Pradze.

Michał Osek OP: Czy to dobrze, że
młodzi ludzie studiujący teologię zaj-
mują się ateizmem?

Ks. Tomáš Halík: Uważam, że to bardzo ważne dla studentów teologii, aby podjęli refleksję na temat ateizmu. Kardynał Tomáš Špidlík zawsze powtarzał: „Chrześcijanie byli ateistami przez pierwsze cztery wieki”. Miał na myśli to, że przez pierwsze wieki starożytni Rzymianie i Grecy uważali chrześcijan za pogan. Nie mieli oni Boga, którego imię było znane powszechnie, nie mieli „bogów”. Nawet dziś przez wyznawców innych religii my, chrześcijanie, możemy być uznani za ateistów.

Mój ulubiony filozof Nicholas Lash napisał, że chrześcijanie, żydzi, muzułmanie oraz ateści mają jedną wspólną rzecz: nie wierzą w *bogów*. To bardzo ważne, aby zauważyć, że nasz Bóg nie jest tylko jednym z grupy istot zwanych „bogami”. On jest wielką Tajemnicą. Czasem zgadzam się z ateistami, gdy mówią, że Bóg nie istnieje, jeśli mają na myśli, że nie ma Boga,

który jest „rzeczą pomiędzy innymi rzeczami”. W tej kwestii mają rację.

W moim dialogu z ateistami zawsze rozpoczynam od pytania: „Jaki jest Bóg, w którego nie wierzysz?” i czasem, po rozmowie, w której mój rozmówca opowiada mi o jego obrazie Boga – jako niebiańskiego policjanta albo wielkiego tatusia za sceną naszego świata – odpowiadam: „Dzięki Bogu, że nie wierzysz w takiego Boga! W takiego Boga i ja nie wierzę”. Bardzo często mój rozmówca kontynuuje: „Ale wiesz, nie jestem okropnym materialistą. Wiem, że coś tam jest w górze”. Zawsze powtarzam, że najbardziej wpływową religią w Czechach nie jest ateizm, lecz inne „-izmy”: ludzie wierzą, że coś musi być, chociaż nie nazywają tego Bogiem. To właśnie jest wyzwanie dla teologów, aby kontynuować ten dialog oraz interpretować to coś. Myślę, że ateizm jest bardzo ważnym partnerem w dialogu dla chrześcijańskich teologów, dlatego że niektóre rodzaje ateizmu (musimy być świadomi, że istnieje wiele rodzajów tego zjawiska) mogą stanowić ogromną pomoc dla nas. Mogą na przykład oczyścić nasz obraz Boga. Czasami bowiem nasze pojęcie Boga jest projekcją naszych pragnień, lęków. Pod tym względem Feuerbach miał rację, nazywając Boga projekcją ludzkich fantazji i pobożnych życzeń. Sądzę, że powinniśmy oczyszczać nasz obraz Boga z nazbyt antropomorficznych wyobrażeń. Ateistyczna krytyka może nam w tym pomóc.

Uważam, że ateizm jest absolutyzacją teologii negatywnej, czyli takiej, w której staramy się opisać Boga, mówiąc, jaki On nie jest. Jest to bardzo ważna metoda także dla św. Tomasza z Akwinu. Po drogach teologii negatywnej możemy iść bardzo długo ramię w ramię z agnostykami i ateistami, jednak w pewnym momencie dojdziemy do skrzyżowania. W tym miejscu